

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 31 maj 2024

Mål nr
B 406-24

PARTER

Klagande

AB

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MR

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt olaga hot

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-12-15 i mål B 6540-23

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom endast på det sättet att gärningen rubriceras som olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket brottsbalken och att påföljden bestäms till fängelse tio månader.

MR ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av AB i Högsta domstolen med 37 945 kr. Av beloppet avser 16 458 kr arbete, 10 850 kr tidsspillan, 3 048 kr utlägg och 7 589 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AB har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet för grovt olaga hot och att straffet under alla förhållanden ska lindras.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. AB åtalades för att vid ett tillfälle ha stulit en cykel och hotat en person med en vinkelslip. Tingsrätten dömde honom för stöld och grovt olaga hot till fängelse ett år samt förverkade den tidigare villkorligt medgivna friheten.
2. AB överklagade domen och yrkade att hovrätten skulle ogilla åtalet för grovt olaga hot eller i vart fall lindra straffet. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

Frågan i målet

3. Frågan är främst om brottet ska bedömas som olaga hot av normalgraden eller som grovt olaga hot, särskilt med hänsyn till kvalifikationsgrunden att hotet påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen.

Gradindelning av brott

4. Utgångspunkten vid prövningen av om ett brott är att bedöma som grovt är straffbestämmelsens utformning och de intressen som skyddas genom den.

5. När det, som vid grovt olaga hot, finns kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt tar rubriceringen sin utgångspunkt i dessa omständigheter. Det är dock inte nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av dessa föreligger. Inte heller är det uteslutet att döma för grovt brott i andra fall, men då krävs i princip att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i de särskilda kvalifikationsgrunderna. En samlad bedömning måste alltid göras. Domstolen bör också vara försiktig med att döma för grovt brott med hänvisning enbart till en enskild omständighet som saknar stöd i bestämmelsens uppräkningslista. (Se ”Pianobäraren”, Högsta domstolens dom den 4 januari 2024 i mål B 7974-22, p. 8, med hänvisningar och, beträffande olaga hot, prop. 2015/16:113 s. 85.)

6. Det finns ett nära samband mellan gradindelning och straffvärdebedömning. Det beror på att gradindelningen inte kan göras utan att det sker en värdering av hur allvarlig brottsligheten är. Den samlade bedömning som alltid måste göras kommer alltså ytterst – med reservation för att vissa faktorer som påverkar straffvärdet saknar betydelse för gradindelningen –

att bygga på en värdering av om straffvärdet i det enskilda fallet med beaktande av förekommande kvalifikationsgrunder är sådant att det är motiverat att döma för grovt brott. Sambandet blir ännu tydligare i sådana fall där det inte finns några kvalifikationsgrunder angivna eller när dessa är allmänt hållna. (Jfr ”Pianobäraren” p. 9.)

Bestämmelsen om olaga hot

7. Den som hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid döms för olaga hot.

Straffskalan är böter eller fängelse i högst två år. Om brottet är grovt döms för grovt olaga hot till fängelse i lägst ett och högst fyra år. (Se 4 kap. 5 § brottsbalken.)

8. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det enligt andra stycket särskilt beaktas

1) om hotet påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller annars har varit av allvarligt slag, eller

2) om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

9. Ett olaga hot ska vara ägnat att framkalla allvarlig rädsla hos den eller de som det riktar sig mot. Det är alltså inte nödvändigt att gärningen i det enskilda fallet orsakar allvarlig rädsla. Det räcker att hotet typiskt sett är av sådant slag att det kan framkalla allvarlig rädsla hos den drabbade. Om den hotade inte bryr sig om huruvida hotet förverkligas eller annars inte tar hotet på allvar, är det dock inte fråga om ett olaga hot i bestämmelsens mening eftersom hotet då inte är ägnat att ”hos den hotade” framkalla

allvarlig rädsla. Frågan om gärningsmannens avsikt att verkställa hotet saknar i övrigt betydelse för straffbarheten men den kan beaktas vid bedömningen av gärningens straffvärde. Bedömningen av hotet ska göras utifrån hur situationen har framstått för den hotade och utgå från de faktiska förhållandena. (Se ”Hotet mot gymnasieskolan” NJA 2020 s. 510 p. 9 och 10.)

Närmare om gradindelning vid olaga hot

10. Gradindelningen vid olaga hot infördes 1993 men några särskilda kvalifikationsgrunder angavs då inte i paragrafen. I förarbetena till ändringen framhölls att ett olaga hot för att bedömas som grovt i betydande grad bör skilja sig från ”normala” fall av olaga hot. Bedömningen bör ta sin utgångspunkt i hotets innebörd, dvs. vad gärningsmannen hotar att göra, och hur akut eller överhängande hotet framstår. Att hotet avser en livsfarlig gärning eller innefattar hot om att tillfoga svår kroppsskada kan tala för att hotet ska bedömas som grovt. Vidare bör beaktas om hotet riktats mot någon med en särskilt skyddslös ställning eller om det är fråga om upprepade allvarliga hot. Det kan även beaktas om gärningen är ägnad att orsaka svårt psykiskt lidande. (Se prop. 1992/93:141 s. 31.)

11. År 2016 infördes likalydande kvalifikationsgrunder i bestämmelserna om grovt olaga hot, grovt olaga tvång, grov utpressning och grovt våld och hot mot tjänsteman (se p. 8). Det huvudsakliga syftet var att åstadkomma ett skarpare ingripande mot den organiserade brottsligheten men kvalifikationsgrunderna är utformade på ett sådant sätt att de är tillämpliga på alla fall som träffas av bestämmelserna (se prop. 2015/16:113 s. 59 och 70).

12. Den första punkten tar sikte på hur allvarligt hotet är och anknyter väsentligen till hotets innebörd och hur akut eller överhängande hotet

framstår. I centrum står alltså hotet och hur skrämmande det typiskt sett är för den drabbade.

13. I punkten anges för det första att det ska beaktas om hotet *påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp*. Med vapen avses enligt förarbetena inte bara vapen i teknisk mening, som knivar och skjutvapen. Uttrycket omfattar även verktyg och bruksföremål som kan användas för att skada eller döda människor. Vad som krävs för att hotet ska anses påtagligt ha förstärkts med hjälp av t.ex. vapen får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Ju farligare ett vapen är desto påtagligare blir i regel förstärkningen. I fråga om framför allt skjutvapen och sprängämnen kan det enligt förarbetena vara tillräckligt att hjälpmedlet har riktats mot eller varit synligt för brottsoffret. När det gäller andra vapen bör det krävas att vapnet hanterats på ett särskilt hotfullt sätt, t.ex. att gärningsmannen hållit en kniv eller ett annat stickvapen mot brottsoffrets kropp eller gjort aggressiva utfall eller rörelser med en kniv eller en batong. (Se a. prop. s. 83 och 85.)

14. Vidare ska enligt första punkten särskilt beaktas om hotet *påtagligt har förstärkts genom anspelning på ett våldskapital*, vilket enligt förarbetena ska förstås som en förmåga och beredskap inom en kriminell gruppering att begå allvarligare våldsbrott eller andra brott som kan medföra fara för liv och hälsa (se a. prop. s. 83 ff.).

15. Under den första punkten faller också hot som *annars har varit av allvarligt slag*, vilket enligt förarbetena tar sikte på hot som varit allvarliga av något annat skäl än att de påtagligt har förstärkts med hjälp av t.ex. vapen eller genom anspelning på ett våldskapital. De konkreta kvalifikationsgrunder som nyss beskrivits – förstärkning med hjälp av vapen och genom anspelning på våldskapital – kan sägas ge en beskrivning

av situationer där hotet till följd av dess innebörd och hur akut det framstår typiskt sett bör bedömas som grovt. Om ett hot – utan att det påtagligt förstärkts med hjälp av vapen eller genom anspelning på våldskapital – i samma grad är ägnat att framkalla rädsla eller en känsla av otrygghet hos den drabbade kan detta medföra att brottet ska bedömas som grovt (jfr p. 5). I förarbetena nämns hot som har förstärkts med hjälp av en frätande vätska eller en bombliknande konstruktion som inte innehåller något sprängämne. (Se a. prop. s. 84 f.)

16. I punkten 2 anges att det särskilt ska beaktas om gärningen annars har varit av *särskilt hänsynslös eller farlig art*. Genom bestämmelsen betonas att hänsyn ska tas även till andra omständigheter än hotets allvar. Uttrycket *särskilt hänsynslös art* omfattar enligt förarbetena främst omständigheter som hänför sig till brottsoffret, såsom hans eller hennes situation eller karaktären på angreppet. Som exempel nämns att den drabbade befinner sig i en skyddslös ställning, är i beroendeställning till gärningsmannen eller befinner sig i numerärt underläge. Det kan också vara fråga om hot om allvarligt våld mot den drabbades barn eller någon annan närstående. (Se a. prop. s. 84 f.)

17. Uttrycket *särskilt farlig art* syftar enligt förarbetena på hot som med beaktande av det sammanhang i vilket gärningen företagits kan påverka samhällets funktionssätt. Det kan vara fråga om att hotet på grund av gärningsmännens organisationsgrad utövas på ett skickligare sätt och med större resurser än annars eller att gärningen är mer svårupptäckt på grund av att den delvis sker inom ramen för legala strukturer. (Se a. prop. s. 84 f.)

Vad som är utrett om gärningen

18. AB befann sig utanför ett flerbostadshus i Mölndal en tidig morgon i september innan det hade blivit ljus. Han påbörjade ett tillgrepp av en cykel genom att med en vinkelslip såga upp ett bygellås. Vinkelslipen var batteridrivna och hade en klinga med en diameter på cirka 5 cm.

Målsäganden, som till yrket är polis, vaknade och gick ner på gården. Ett vittne som också bor i huset iakttog händelseförloppet från sin balkong och kom senare ner på gården. AB var okänd för dem.

19. AB bar mörka kläder med en huva som var åtdragen. Han var berusad och aggressiv. Målsäganden gick fram mot AB för att avstyra händelsen och få honom att stanna tills polisen kom till platsen. AB ville ta sig därifrån med cykeln och riktade vinkelslipen mot målsäganden och uttalade ”jag kommer skära av dig halsen”, ”jag kommer skära ut dina ögon” och ”jag kommer döda dig” eller liknande. AB gjorde inget utfall mot målsäganden men gick mot honom med vinkelslipen påslagen och i ansiktshöjd, vilket gjorde att målsäganden backade. Det var ett visst avstånd mellan dem. Målsäganden försökte stoppa AB från att cykla från platsen genom att knuffa omkull honom från cykeln. Därefter fortsatte AB att uttala dödshot samtidigt som han igen gick med vinkelslipen riktad mot målsäganden. När AB försökte cykla i väg en andra gång slog vittnet omkull cykeln med en golfklubba.

Bedömningen i detta fall

20. ABs hot har varit ägnat att framkalla allvarlig rädsla hos målsäganden. Det förhållandet att målsäganden på grund av sin erfarenhet som polis möjligen lättare har kunnat hantera hot än de flesta andra i

motsvarande situation påverkar inte bedömningen, särskilt som det står klart att han har tagit hotet på allvar. AB har alltså gjort sig skyldig till olaga hot. Frågan blir då om brottet ska bedömas som ett brott av normalgraden eller som ett grovt brott.

21. Det är ingen tvekan om att vinkelslipen hade kunnat åstadkomma mycket allvarliga skador och den måste i en situation som den aktuella ses som ett vapen vid tillämpningen av 4 kap. 5 § andra stycket brottsbalken.

22. AB har uttalat muntliga hot och förstärkt dessa genom att närma sig målsäganden med vinkelslipen påslagen och hållit den i ansiktshöjd. Han har emellertid inte gjort något utfall med vinkelslipen och inte heller varit riktigt nära målsäganden med den. Målsäganden har utan problem kunnat dra sig undan. Av utredningen framgår att AB agerade i det huvudsakliga syftet att kunna lämna platsen.

23. Mot denna bakgrund kan hotet inte sägas ha varit så akut eller överhängande som krävs för att det ska anses påtagligt ha förstärkts med hjälp av vapen (jfr p. 13). Inte heller vid en helhetsbedömning finns det skäl att rubricera gärningen som grovt olaga hot. Brottet ska i stället bedömas som olaga hot av normalgraden.

24. Straffskalan för olaga hot av normalgraden är böter eller fängelse i högst två år. Det är fråga om ett allvarligt hot med ett straffvärde som ligger nära minimistraffet för grovt olaga hot. Sammantaget motsvarar straffvärdet för det olaga hotet och stölden tio månaders fängelse.

25. Högsta domstolen instämmer i domstolarnas bedömning att brottslighetens art – såvitt gäller det olaga hotet – och ABs återfall i brott medför att påföljden ska bestämmas till fängelse och att den villkorligt medgivna friheten ska helt förverkas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Stefan Johansson, Petter Asp, Stefan Reimer och Jonas Malmberg (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Anna Deibrant